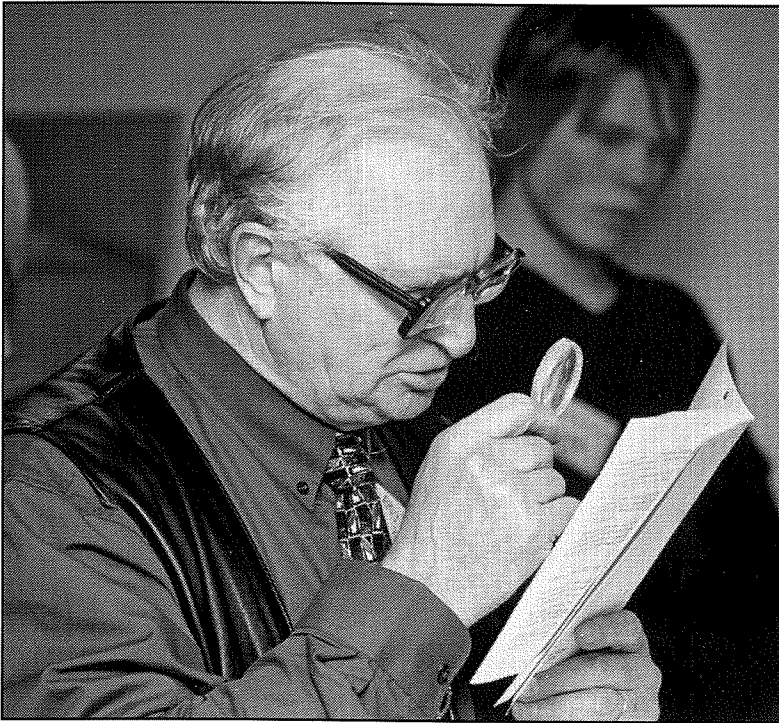

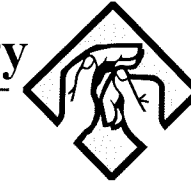
Kuva vieressä. Myös järjestön vanhat lehdet kiinnostivat kommunikaatioseminaarin osallistujia. Kauko Lahti lukee suurenuslasilla Kuulonäkövammaisten lehteä, jolla nimellä Tuntosarvea julkaistiin ensin.

Kuva alla: Kuvapuhelinta kokeiltiin innokkaasti. Viittomassa näytön keskellä näkyy epäselvästi Pirjo Rissanen ja pienessä ruudussa saman kuvan yläkulmassa Päivi Suontakainen. Kamera kuvaa viittomisen. Se on näytön vasemman yläkulman vieressä. (kuvat: K.Pyykkö)

TUNTOSARVI

Suomen Kuurosokeat ry

Tammikuu 1/2002

Kommunikaatioseminaari Jyväskylässä

TUNTOSARVI 28.vuosikerta, ISSN 0358-2280, **Julkaisija:** Suomen Kuurosokeat ry.

Toimitus: **päätoimittaja** Katri Pyykkö puh & tekstip. (09) 54953521, toimittaja Raili Karisaari puh. & tekstip. (09) 54953522, Sähköpostil: tiedotus@kuurosokeat.fi tai NKL:n front door -ohjelma toimittajien nimillä.

Toimitusneuvosto: Heli Huotarinen, Pekka Juusola (pj.), Ulla Kungas, Pentti Kähkönen, Riitta Ruissalo, Raili Karisaari (siht), Katri Pyykkö (päätoimittaja).

Vuosikerta 25 euroa. Lehteä julkaistaan vuodessa 12 numeroa, joista yksi on kaksoisnumero. Lehti julkaistaan isokirjoituksella, pisteillä, äänitteinä, videona, ruotsinkielisenä käännöksenä sekä sähköisenä versiona.

Tilaukset ja osoitteenmuutokset: Suomen Kuurosokeat ry, Uudenmaankatu 28, 00120 Helsinki, Puhelin (09) 5495 350. Tekstipuhelin (09) 5495 3526. Fax (09) 5495 3517.

Sähköposti: kuurosokeat@kuurosokeat.fi, **Internet:** <http://www.kuurosokeat.fi>

Painopaikka: Cityoffset, Tampere

Sisältö

Viisi kysymystä	2
Merkittävä 30 -vuotisjuhla takana ja tulevaisuus edessä	3
Kommunikaatioseminaari innosti kuulijoita	4
Kokonaisvaltainen ja vuoro-vaikutteinen kommunikaatio	5
Vuoronvaihto ja kysymykset taktillisessa viittomakielessä	7
Kuurosokeiden kulttuuri	8
Kommunikaatiokokemuksiani ...	12
Ahaa-elämys kommunikaatioseminaarissa	15
Kädestä käteen viittomisen tunnistaminen	15
Mietteitä kommunikaatioseminaarista	17
Matkalla hiljaiseen pimeyteen ...	18
Ehdotuksia Vuoden 2001 kulttuurihenkilöksi	19

Kansi: Oulun alueen tulkit ja kuurosokeat tuntevat toisensa hyvin. Siksi he pystyvät muodostamaan myös tulkkringin. Tulkkauksen taso säilyy hyvänä pitkässäkin tilaisuudessa. Kuvassa tulkkeja ja Vesa Pikkuhookana, Suoma Isometsä-Eira ja Elsi Kauppinen. (kuva: K.Pyykkö)

Oikaisu: Viime lehdessä kerrottiin, että kiinalaisten uusi vuosi on 25.1. Se oli sitä vuonna 2001. Vuonna 2002 kiinalaisten uusi vuosi on 12.2.2002.

Seuraava Tuntosarvi ilmestyy 13.2. Aineiston on oltava perillä 1.2.

Viisi kysymystä

1. Koska Suomi sai oman markan?
2. Kuinka monta eurokolikkoa on Suomessa käytössä?
3. Mikä on Etelämantereen, Antarktiksen pinta-ala?
4. Kuka on sanoittanut ja kuka suomentanut Maammelaulun?
5. Kuka voitti Keski-Euroopan mäki-
viikon 2001-2002?

Vastaukset:

1. Suomi sai oman markan 4.4.1860 Venäjän tsaarin armollisella ilmoituksella. Omaan rahaan johti Krimin sota. Valtiovarainpäällikkö Fabian Langenskiöld vaikutti uuden rahan syntyyn.
2. Suomessa on käytössä 6 eurokolikkoa. Käytössä ei ole 1 ja 2 sentin kolikkoja. Käytössä olevat kolikot ovat 5, 10, 20 ja 50 senttiä, 1 ja 2 euroa.
3. Etelämantereen pinta-ala on noin 14 milj. km². Noin 98 % mantereesta on mannerjään peittämä. Vain yksittäiset vuorenhuiput eli nunatakit nousevat keskimäärin 2,5 km paksuisen jään yläpuolelle.
4. Maammelaulun sanoitti ruotsiksi J.L.Runeberg. Sen suomensi Paavo Cajander.
5. Sven Hannawald voitti Keski-Euroopan mäki-
viikon. Hän voitti kaikki 4 osakilpailua ensimmäisenä mäki-
hyppääjänä maailmassa. ■

Merkittävä 30 -vuotisjuhla takana ja tulevaisuus edessä

Sinulle – lukijalle – toivotan hyvää ja antoisaa vuotta! Uusi vuosi toi tullessaan muutoksia. Jokainen vuosi on erilainen, mutta meidän yhdistyksemme on samanlainen – jotain on entisellään vuosista huolimatta.

Juhlavuotena on voitu toivoa ja muistella menneitä ja miettiä tulevia aikoja. Olemme juhlineet yhdessä jäsenten, ystävien, toimihenkilöiden, vieraiden ja tulkkien kanssa. Jäi hyvä muisto merkittävästä 30 -vuotisjuhlasta, kiitos! Nyt alkuvuodesta totutellaan euro-rahaman käyttöön sekä tutustutaan vähitellen meidän kommunikaatiomaailmaamme.

Kommunikaatiotapoja on monenlaisia niin kuin totesimme kuurosokeiden kommunikaatioseminaarissa Jyväskylässä. Seminaarissa kommunikaation tärkeimmät asiantuntijat tulivat esiin: me kuurosokeat olemme yksilöllisiä, meitä on sekä puheella kommunikoida että viittovia. Näitä eri vuorovaikutustapoja on hyvä kehittää yhdessä. Jokainen kuurosokea ja kuulonäkövammaisen on itse pa-

ras asiantuntija tässä yhteisessä yhdistyksessämme. Me toimimme mahdollisimman itsenäisesti yhdistyksemme ulkopuolella yhdessä toimihenkilöiden kanssa.

Tavoiteohjelmatyöryhmä aloittaa työnsä lähiaikoina. Ryhmän työn kuvaan kuuluu myös kommunikaatioasiat sekä muut jokapäiväiset asiat kuurosokean ja kuulonäkövammaisen arkielämässä tässä, nyt ja aina. Ohjelma tehdään kymmeneksi vuodeksi eteenpäin.

Jos olet epävarma euro-rahaman käytöstä, kysy neuvoa läheisiltä ja ystäviltä, työntekijöiltä tai aluesihteeriltä. Aluesihteeriltä saamme tietoa myös eurotiedottajasta, joka voi tulla kotiin tai kerhoon harjoittelemaan uuden rahojen käyttöä aina helmikuun loppuun asti.

Teitä tervehtien ja luottamuksesta kiittäen

Ulla Kungas
puheenjohtaja ■

Kommunikaatioseminaari innosti kuulijoita

Riitta Lahtinen ja Ritva Rouvinen

Laajavuoren hotellin iso auditorio täyttyi noin 100 kuulonäkövammaisesta ja kuurosokeasta seminaarilaisesta. Ulkomaalaisia vieraita oli Norjasta, Ruotsista, Tanskasta ja Virosta. Päivän luennot liittyivät kommunikaation tutkimukseen, henkilökohtaisiin kokemuksiin, kommunikaatioprojektin taustojen selvittämiseen sekä kuurosokeiden kulttuurin tutkimukseen. Iltapäivän infopisteissä oli mahdollista tutustua 1. Apuvälineisiin: tietotekniikka, luku-TV:t, kuvapuhelin, induktiosilmukka, hälytysjärjestelmä, sonetti-ohjaaja 2. Tiedonsaantiin: eritavat, viittomakielen tutkimus ja opiskelu ja Uutislehden ja Tuntosarven historia 3. Kommunikaatiotapoihin: erilaiset sormiaakkoset, kommunikaatiopussi ja 4. Taktiiliviittomiin: Johanna Meschin tutkimustulokset. Tämä Tuntosarvi keskittyy lähes kokonaan seminaarin esitelmiin ja seminaarituntoihin.

Seminaarin puheenjohtaja **Seija Troyano** toivotti kaikki tervetulleiksi juhluvuoden kommunikaatioseminariin ja toivoi kaikkien saavan seminaa-

rista antoisia eväitä elämää varten.

Aluksi **Terhi Pikkujämsä** esitteli Kuurosokeiden kommunikaatiomahdollisuudet –projektin. Viestintä-, kommunikaatio- ja vuorovaikutustaidot ovat tärkeitä jokaiselle oman elämän hallinnan kannalta. Kielellä ja sen käsitteillä ja sanoilla ollaan vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, hankitaan tietoa ja vaihdetaan kokemuksia. Toimiva kommunikaatio on edellytys vuorovaikutukselle sekä kuulluksi ja ymmärretyksi tulemiselle. Kommunikaatiossa on kyse myös tiedon valinnasta ei pelkästään sanoman lähettämisestä ja vastaanottamisesta. Kuurosokeus vaikeuttaa kommunikaatiota. Ympäristön kuva- ja äänimaailmasta hänelle välittyy vain pieni osa vaikka käytössä olisi tulkki tai erilaiset apuvälineet. Kommunikaatio-projektin tavoitteena on edistää kuurosokean ja hänen lähiympäristönsä kommunikaatio- ja vuorovaikutustaitoja. Kuurosokeaa autetaan löytämään kommunikaatiotaitoja, joilla hän voi säilyttää itsenäisyytensä ja ehkäistä syrjäytymistä. ■

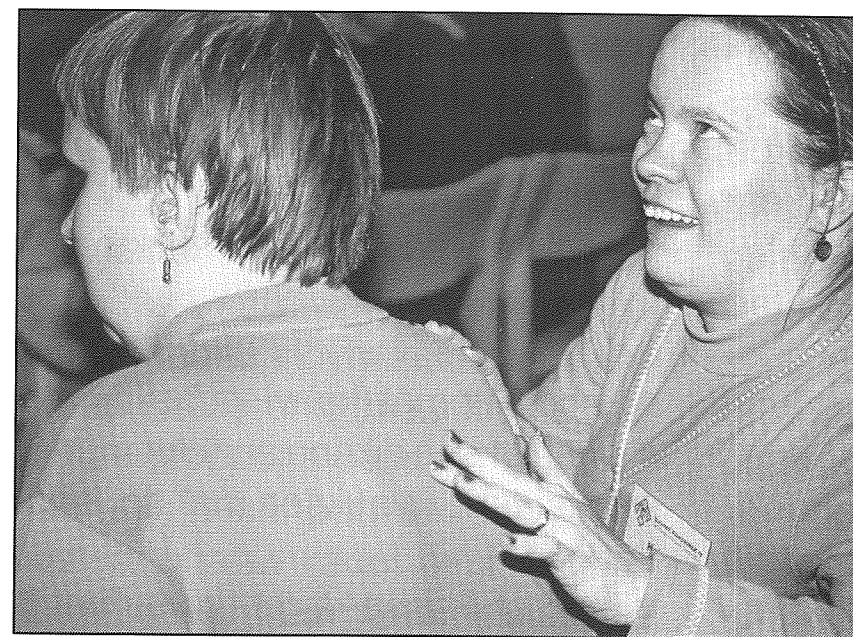
Kokonaisvaltainen ja vuorovaikutteinen kommunikaatio

Riitta Lahtinen, kommunikaatioseminaari 23.11.2001

Riitta Lahtinen tutkii kuurosokeiden käyttämiä myönteisiä ja kielteisiä palautteita vuorovaikutustilanteissa. Hän on kerännyt materiaalia kahdeksan vuoden ajan, ja analysoinut kaikkia eri mahdollisuuksia antaa kyllä & ja ei-palautteita kehonosilla eri puolille kehoa. Esimerkkinä näistä voivat olla pöydän alla varpailla annetut palautteet, opastuksen aikana käsi-varrella annetut palautteet jne. Kulttuurirahasto on myöntänyt lisensiaattityötä varten apurahan. Riitta Lahtinen on myös Suomen Kuurosokeat ry:n kommunikaatioprojektin vetäjä.

Kiinnostuksen eri kommunikaatiomenetelmiin on lähtenyt Riitan ja **Russ Palmerin** arkielämästä. Päivittäin sattui tilanteita, jossa molemmat tai toinen ei saanut selvää tai tuotettua selkeää viestiä. Toisen huulio ei näkynytäkään tai ympäristön metelin vuoksi ei kuullut puhetta edes radiomikrofonilla. Kaikkialle ei voinut edes ottaa apuvälineitä mukaan kuten saunaan tai uimaan mennessä.

Ratkaisuja, ideoita ja ajatuksia tilanteen parantamiseksi lähdettiin etsimään avoimin mielin keräämällä mui-

Kuva: Riitta käytti esimerkkejä esityksessään ja yleisö kokeili esimerkkejä. Kuvassa Carita Halme tekee esimerkkiä Anu Mikolan selkään. Caritan tulkki teki ensin esimerkin Caritan selkään. (kuva: K.Pyykkö)

den kuurosokeiden ja kuulonäkövammaisten kokemuksia. Näitä erilaisia ratkaisumalleja ja -tapoja kerättiin myös perheenjäseniltä ja ystäviltä. Näitä menetelmiä analysoitiin miettimällä, mikä niissä toimii ja miksi. Mielinkiintoista oli huomata, että samantapaisia ratkaisuja käytettiin niin puhuttuun kieleen kuin viittomakieleen perustuvissa menetelmissä. Lisäksi eri maissa olevat kuurosokeat käyttivät hyvinkin samankaltaisia ratkaisumalleja. Lopulta kiinnostus keskittyi niin sanotun ei-sanallisen informaation antamiseen.

Tarve saada tietoa ympäristöstä on kaikille kuurosokeilla sama, oli kyseessä puheella kommunikoiva induktion käyttäjä, vapaaseen tilaan viittova tai taktiilisti kädestä käteen viittova henkilö. Oma kieli ei rajoita näiden menetelmien käyttömahdollisuuksia. Ongelmana on lähinnä se, ettei niistä ole paljon tietoa, materiaalia tai koulutusta saatavilla.

Kokonaisvaltaisessa ja vuorovaikutteisessa kommunikaatiossa on keskitytty niihin yhteisiin menetelmiin, joissa saadaan ja voidaan antaa nopeasti tietoa ympäristöstä, ihmisistä ja heidän sosiaalisesta käyttäytymisestään reaaliajassa, tässä ja nyt. Kyseessä ei ole kieli vaan mahdollisuus käyttää erilaisia menetelmiä ympäristössä olevan tiedon jakami-

nessa. Se tukee henkilön peruskie- len käyttöä. Se voi antaa uudenlaisia kokemuksia tilanteissa, joissa pitää antaa nopeasti jokin viesti, eikä tilannetta voida keskeyttää. Lisäksi se säästää sekä tekijän että vastaanottajan energiaa.

Näistä menetelmistä käytetään nimitystä ”kosketukseen liittyvät haptiset menetelmät”. Haptinen -sana tarkoittaa tiedon kokoamista kosketuksella, liike- ja asentoaistillamme ja sisäisellä tiedollamme kehomme suhteesta kuhunkin paikkaan.

Eri ratkaisumalleja analysoidessa on löytynyt useita eri mahdollisuuksia, joissa kehoa voidaan käyttää tiedon antamiseen riippuen tilanteista, omista tarpeista, valinnoista ja mahdollisuuksista.

Näitä alueita ovat mm.

- kehopalautteet (kyllä, ei),
- sosiaaliset pikaviestit (joku lähtee ja saapuu paikalle),
- keholle piirtäminen (huoneen muoto, penkit, luennoitsijan paikka, kulkureitit),
- ihmisten käyttäytymisen kuvaus (hymy, itku, haukottelu, kysyvä ilme jne.),
- kehoviittomat (kahvi, puhelin jne.),
- opastuksen aikana annetut merkit,
- taiteiden kuvauksen mahdollisuudet,
- harrastuksissa käytetyt kuvaukset. ■

Vuoronvaihto ja kysymykset taktiilisessa viittomakielessä

Riitta Lahtinen, Ritva Rouvinen

Filosofian tohtori **Johanna Mesch** oli kommunikaatioseminaarissa vieraillevana luennoitsijana Tukholmas- ta, Ruotsista. Hän on tutkinut usean vuoden ajan kädestä käteen viittomista eli taktiilia viittomakieltä.

Johanna Meschin tutkimusryhmä koostui kuuroista henkilöistä, jotka olivat näkevinä omaksuneet viittomakielen. Näön heiketessä he jatkoivat viittomakielen käyttämistä sen taktiilissa muodossa. Tällöin kuurosokea tuntee viittojan käden tai käsien käsimuodot, paikat ja liikkeet.

Johanna analysoi videomateriaalia, joka koostui kuuden parin keskusteluista. Tutkimuksen osa-alueita olivat mm. keskusteluasennot, viittomat taktiilisessa muodossa, vuoronvaihto ja kysymysten merkitseminen. Keskusteluasunnoissa löytyi kaksi eri tapaa, yksinpuheluasento (monologiasento) sekä vuoropuheluasento (dialogiasento). Yksinpuheluasennossa vastaanottajan kädet ovat viittojan käsien päällä. Näin hän tunnistaa mo-

lempien käsiensä kautta viittomien käsimuodot, paikat ja liikkeet.

Vuoropuheluasennossa vastaanottajan vasen käsi on viittojan oikean käden päällä ja oikea käsi on viittojan vasemman käden alla. Tässä tilanteessa viittojen ai tarvitse vaihtaa käsien asemaa vuoron vaihduttua kuten yksinpuheluasennossa.

Viittomien rakennetta analysoidessa analysoitiin yksi -tai kaksikätsisiä viittomia. Yksikätsisissä viittomissa yksi käsi on aktiivinen (esim. mukava). Kaksikätsisessä viittomissa molemmat kädet voivat olla aktiivisia (esim. liikenne), tai toinen käsi voi olla viittoman paikkana (esim. tulkki).

Yksikätsisten viittomien rakenne on samanlainen visuaalisessa ja taktiil- lissessa viittomakielessä. Kaksikätsisissä viittomissa, joissa toinen käsi on artikulaattorina ja toinen viittoman paikkana (esim. kissa) esiintyy poikkeavuutta. Tällöin viittoja koskettaa vastaanottajan käden selkäpuolta oman passiivisen kätensä sijasta.

Vuoronvaihtelua kuurosokeat ohjaavat käsillään. Viittoja voi viestittää vastaanottajalle vuoronvaihtoa pitkitämällä ja/tai hidastamalla lauseen viimeistä viittomaa. Tutkimuksissa löytyi neljä pystysuoraa keskustelutasoa: lepotaso (ei keskustella), vuoronvaihdon taso, keskusteluvuoron taso ja epäröinnin taso.

Vuoronvaihdon säätelyä voidaan vaihdella siirtämällä käsiä vaakatasossa viittojan ja vastaanottajan välillä. Tässä erotettiin kolme vyöhykettä. Molemmilla keskustelijoilla on oma vuorovyöhykkeensä, keskellä on yhteinen vuorovyöhyke. Kun viittoja ottaa vuoron, hän alkaa viittoa omalla vuorovyöhykkeellään.

Keskusteluissa vastaanottaja on koko ajan aktiivinen palautteen antaja. Palautetta voidaan antaa monella tavalla. Palautetta voidaan antaa koko kämmenellä, peukalolla tai peukalon ja parin muun sormen avulla.

Yhtenä osa-alueena oli analysoida, miten kuurosokeat tuottavat kysymysrakenteita ilman kasvosi-
signaaleja. Kun viimeinen viittoma pitkittyy, se voi tarkoittaa joko kysymystä tai vuoronvaihdon merkitsemistä. Osoitus vastaanottajaa kohti toimii yhtenä kysymyksen asettajana. Lisäksi kuurosokeat käyttävät kysymyssanoja ja tukikysymyksiä, joilla haetaan tarkennusta asiaan. ■

Kuurosokeiden kulttuuri

Ritva Rouvinen

Esittelin kommunikaatioseminaarissa pro gradu –tutkielmaani Kuurosokeiden kulttuuri. Kulttuurilla on erilaisia määritelmiä. Tässä sillä käsitetään arvojen, normien ja tapojen muodostamaa kokonaisuutta. Kuurosokeiden kulttuuri antaa toiminta- ja ratkaisumalleja ja elämönhallinnan keinoja arkipäivän tilanteisiin, tekee niiden ennakoimisen helpommaksi.

Tutkimuksessani kuvataan ja analysoidaan kuurosokeiden kulttuuria arkipäivän toimintojen ja ratkaisumallien kautta, pohditaan kielen merkitystä kulttuuri-identiteetin rakentumisessa sekä tarkastellaan kuurosokeiden elämönhallinnan keinoja. Siinä pohditaan, voidaanko ylipäätään puhua kuurosokeiden kulttuurista. Kuurosokeiden kulttuuria analysoitiin Argylen mallin pohjalta, jossa kulttuuri jaetaan 6 eri rakenneosaan. Tutkimuksen perusaineisto koski aikuisia kuurosokeutuneita henkilöitä. Tutkimusaineisto koostui haastattelututkimuksesta, tutkijan omista havainnoista ja erilaisista dokumenteista.

Kulttuurin perusta

Kulttuurin ensimmäinen osa-alue on kieli. Yleensä kulttuuriin liittyy yhteinen kieli. Tämä vaatimus ei toteudu kuurosokeiden ryhmässä, mutta yhteistä kieltä tärkeämpää on keskinäinen ymmärrettävyys ja erilaisten kommunikaatiotapojen hyväksyminen ja arvostaminen. Itse asiassa kuurosokeat käyttävät monia kommunikaatiotapoja yhtä aikaa varmistamassa viestin perille menon. Viittomakieliset tässä tutkimuksessa kokivat viittomakielen arvostamisen yhdeksi tärkeäksi elämänarvokseen. Siitä huolimatta haluttiin puhua yhteisestä kuurosokeiden kulttuurista ja kautuneena kahteen alaryhmään: viittovien kuurosokeiden kulttuuriin ja puheella kommunikoivien kuulonäkövammaisten kulttuuriin

Yhteinen tapa kokea maailma on toinen osa-alue. Maailma hahmotetaan kaikkia aisteja tehokkaasti hyväksikäyttäen siten, että haju-, maku- ja tuntoaistin merkitys ovat kasvaneet. Ympäristöstä saatu tieto on pirstaleista ja kokonaisuus täytyy rakentaa pienistä palasista. Kuurosokeiden ryhmässä ei voida puhua pelkästään näön tai kuulon avulla hahmotettavasta maailmasta, koska näitä molempia on käytettävä kaiken mahdollisen tiedon saamiseksi. Identiteetti eli käsitys itsestä ja omista

mahdollisuuksista on rakennettava monta kertaa elämän aikana sekä normaaliin ihmisen elämään liittyvänä, mutta myös kuurosokeutumiseen liittyvänä.

Kolmas osa-alue on yhteisesti hyväksytyt ei-kielellisen viestinnän ja sosiaalisen vuorovaikutuksen muodot. Kommunikaatioon ja kieleen liittyvä oheisviestintä on ongelmallista äänensävyjen, ilmeiden ja eleiden havaitsemisen vaikeuden takia. Tieto ympäristöstä ja sen tapahtumista, ihmisistä ja heidän pukeutumisestaan sekä keskustelunaiheiden muuttumisesta on saatava erikseen. Samoin kaikki muu tieto itsestään selvyysistä, jotka tiedontulvan maailmassa kohtaavat kuulevat/näkevät ilman sen kummempia ponnisteluja. Kuurosokealle tämän lisäinformaation välittäminen merkitsee hitaan kommunikaation hidastumista entisestään.

Sosiaalisten suhteiden merkitys on kuurosokeiden kulttuurissa suuri. Mahdollisuudet vapaaehtoisuuteen perustuvien ja tasa-arvoisten suhteiden luomiseen ovat heikommat kuin muilla. Samalla tavalla kommunikoivien ja ”samalla aaltopituudella” olevien ihmisten löytäminen voi tuottaa vaikeuksia, samoin kuin heidän luokseen pääseminen liikkumisvaikeuksien tai tulkkien/oppaiden puuttumisen takia. Kaikille ihmisille, myös kuu-

rosokeille, on tärkeää olla sosiaalisissa suhteissa sekä antavana että saavana osapuolena.

Jokaisella kulttuurilla on omat sääntönsä ja tapansa, jotka kertovat miten toimia eri tilanteissa. Näin on myös kuurosokeiden kulttuurissa. Tämä on neljäs osa-alue kulttuurin analysoinnissa. Liikkumistekniikka ja koko kehon ja kaikkien aistien hyväksikäyttö itsenäisessä liikkumisessa, tapa käyttää avustajia ja tulkkeja erilaisissa yhteyksissä sekä tieto monien erilaisten kommunikaatio- ja tiedonsaantitapojen hyväksymisestä helpottavat selviytymistä. Erilaisuuden kohtaaminen, sietäminen ja hyväksyminen ovat myös keskeisiä piirteitä, samoin kosketus, toisin kuin yleensä suomalaisessa kulttuurissa. Jo taktiili kommunikaatio sekä tulkin käyttö myös oppaana vaativat kosketusyhteyttä toiseen ihmiseen.

Yhteisesti hyväksytty moraalinen ja muut arvot ja uskomukset on viides osa-alue. Haastateltavien tietynlainen eristyminen yleisestä arvokeskustelusta näkyi oman elämän arvojen ilmaisemisen vaikeutena. Elämä on niin keskittynyt arkipäivän tilanteista selviytymiseen, että ihmisyyden peruskysymysten arvioiminen on vaikeaa. Yhdeksi tärkeäksi arvoksi kuurosokeiden kulttuurissa kuitenkin koettiin itsemääräämisoikeus ja omis-

ta asioista päättäminen. Se liittyy elämänhallintaan, joka koostuu sisäisestä ja ulkoisesta tekijästä. Sisäinen elämänhallinta tarkoittaa omien valmiuksien lisäämistä tarvittavilla tiedoilla ja taidoilla. Se ei kuitenkaan yksin riitä, vaan yhteiskunnan on tarjottava ulkoisen elämänhallinnan keinot kuurosokealle. Työ ja mielekäs tekeminen ja mahdollisuus sitä kautta sosiaaliseen kanssakäymiseen muiden ihmisten kanssa koettiin arvokkaana. Niiden löytäminen voi tosin olla vaikeaa. Kiinnittyminen sukuun ja lähiyhteisöön ovat tärkeitä, mutta eivät ongelmattomia arvoja erilaisen kommunikaation ja vaikean saavutettavuuden takia.

Taiteiden tekeminen ja kokeminen sekä yleensäkin luova toiminta kuuluvat kuurosokeiden kulttuuriin ja ovatkin kuudes osa-alue kulttuurin analysoinnissa. Tuntoaistin kautta voi taideteoksista nauttia yhtä paljon kuin pelkästään näön avulla. Runot, kirjat, musiikki, teatteri, veistokset, maalaukset, tanssi – ne kaikki ovat kuurosokean saavutettavissa. Kuurosokeiden tuottamat taideteokset puhuttelevat kaikkia ihmisiä.

Kuurosokeiden tyypit tutkimuksessa

Tutkimuksessa löytyi elämän hallinnan kannalta 4 erilaista tyyppiä 1. tak-

tiilit viittomakieliset 2. viittomakieliset, joilla on vielä näönjäänteitä 3. haja-asutusalueilla asuvat viittomakieliset ja 4. puheella kommunikoivat.

Taktiilisesti viittomakieltä käyttävillä kuurosokeus hallitsee elämää. Kaikkien aistien tehokas käyttö ja hyvät kommunikaatio- ja tiedonhallintataidot ovat tärkeitä sisäisen elämänhallinnan taitoja. Kommunikaation kokonaisvaltaisuus asettaa usein vastakkain sosiaalisuuden halun ja kommunikoinnin raskauden ja väsymisen. Tulkkien ja avustajien käyttäminen merkitsee yksityisyydestä luopumista ja toisiin ihmisiin luottamista. Sosiaalisten suhteiden luominen sukulaisiin, ystäviin ja naapureihin on kiinnäiden viittomakielen taidosta. Sosiaalisten kontaktien ja tiedonsaannin vähyys voivat johtaa eristymiseen ja syrjäytymiseen. Omasta elämästä päättäminen ja lähiyhteisöön ja koko yhteiskuntaan liittyminen helpottuu kuurosokeiden kulttuurin ja kuurosokeiden ryhmän avulla.

Viittomakieliset kuurosokeat, joilla on vielä näönjäänteitä ovat usein liittyneinä kuurojen viittomakieliseen yhteisöön. Selviytyminen siellä visuaalisessa kulttuurissa on riippuvainen näkötilanteesta ja kuurojen viittomakielisen yhteisön halusta kohdata näkövammaisen viittomakielinen ja ottaa näkövamma huomioon kohtaa-

mistilanteissa. Kaikki haastateltavat kokivat kuitenkin kuurosokeiden ryhmän omakseen ja kuurosokeiden kulttuuriin liittyvien taitojen osaamisen tärkeäksi.

Haja-asutusalueilla asuvat viittomakieliset kuurosokeat ovat kaikkein huonoimmassa asemassa. Heiltä puuttuu viiteryhmä ja samankieliset ihmiskontaktit. Kuurosokean identiteetin rakentaminen ja sen säilyttäminen vaatisivat kontakteja muihin viittomakielisiin kuurosokeisiin.

Puheella kommunikoivilla kuurosokeus -identiteetti on osa kokonaisvaltaista identiteettiä johtuen samasta kielestä valtaväestön kanssa. Puheella kommunikoivat puhuivat itseltään mielellään kuulonäkövammaisina, vaikkakin kaikki pitivät kuurosokeiden ja kuulonäkövammaisten ryhmän yhteiseloja tärkeänä.

Tässä tutkimuksessa kuurosokeiden oman ryhmän merkitys koettiin tärkeänä sekä henkilökohtaisesti että yhteiskunnallisesti. Tietous ryhmän ja järjestön olemassaolosta ja historiasta, luonteesta ja kulttuurista mahdollistavat sen kokemuksen arvokkaana ja houkuttelevana sekä yhteiskunnallisesti merkittävänä. Kuurosokeilla on yksilöinä ja kuurosokeiden ryhmän jäseninä tarvetta kunnioituksen ja tunnustuksen saamiseen vähemmistöryhmän ja –kulttuurin edustajina. ■

Kommunikaatiokokemuksiani

*Eila Särkimäen lyhennelty esitys
Kuurosokeiden kommunikaatioseminaarista 23.11.2001*

Vuorovaikutus toisten ja ympäristön kanssa on tärkeä asia myös meille kuulonäkövammaisille. Meillä ei ole keskenämme yhteistä kieltä, vaan kommunikoimme puheella, suomeksi tai ruotsiksi sekä viittomakielellä eri kommunikaatiomenetelmiä käyttäen. Osalla kuurosokeista ei ole lainkaan käytössään sujuvaa kieltä, jolla kommunikoida toisten kanssa. Oikein ymmärretyksi tuleminen, myönteiset kommunikaatiokokemukset ja kulttuuri- ja luontoelämykset tuottavat mielihyvää ja vahvistavat minäkuvaa.

Kuurosokean on tärkeää saada tietoa niistä asioista, joista hän on kiinnostunut tai jotka ovat muuten tärkeitä hänelle. Tieto lisää kommunikaation mahdollisuuksia ja se lisää myös kuurosokean toimintamahdollisuuksia. Kuulonäkövammaisen saa kuva- ja äänimaailmassa olevasta tiedosta vain pienen osa. Toinen kaukoastin jäänteistä ei korvaa toista. Olosuhteet voivat äkillisesti muuttua ja tiedonsaanti ympäristöstä kaventuu entisestään esimerkiksi melun tai

häikäisyn takia. Kuunteleminen vaatii keskittymistä ja taustahäly häiritsee aina kuulemista. Ihanteellisia olosuhteita on harvoin. Lisäksi kaksoisvamma kuormittaa kuurosokean muistia. On mahdotonta hallita monia asioita samanaikaisesti pelkän muistin varassa.

Monilla meistä ei ole omakohtaista kokemusta normaalisti kuulevien ja näkevien maailmasta tai kokemuksesta on kulunut pitkä aika. Emme välttämättä tiedä, mistä kaikesta jääme paitsi. Myös ympäristön on vaikea oivaltaa, mistä kaikesta kuurosokeudessa on kyse.

Apuvälineet, kuulolaite, induktiosilmukka helpottavat selviytymistä. Mutta epävarmoja tilanteita syntyy silti päivittäin. Sosiaalista kanssakäymistä rajoittaa se, että välttämättä ei tunnista tai löydä ihmistä, ei kuule hänen puhettaan. Tietotekniikka on tuonut uusia mahdollisuuksia kuurosokeiden kommunikaatioon, mutta sekään ei kuitenkaan korvaa toisen ihmisen läsnäoloa.

Kuva: Eila Särkimäki piti esityksen Kommunikaatioseminaarissa Jyväskylässä 23.11.2001. Hän luki esityksensä suurella kirjaskoolla tulostetusta suuresta paperista. Tulkki piti hänelle mikrofonin, johon oli yhdistetty induktiosilmukkaan. Tulkki osoitti myös kynällä riviä, jonka kohdalla lukeminen oli. (kuva: K.Pyykkö)

Tulkki - vapautta, turvallisuutta ja varmuutta kommunikaatioon

Tulkkauksellinen tilanne on kuurosokean kanssa aina ainutkertainen tapahtuma. Kun tulkki välittää toisen osapuolen sanomaa, niin myös tulkin persoonallisuus on mukana tapahtumassa. Se vaikuttaa vuorovaikutustilanteeseen.

Minulla on ollut tulkkipäätös yhden toista vuoden ajan. Käytän tulkkia monenlaisissa tilanteissa: asioinnissa, harrastuksissa ja juhlatilaisuuksissa. Aluksi oli vaikea hyväksyä, että tarvitsen tulkin apua, mutta nyt olen oppinut ajattelemaan toisin. Tulkkipalvelu ei alenna ihmisarvoani. Olen

itsenäisempi ja vahvempi, kun toimin tulkin kanssa. Ilman tulkkipalvelua en missään tapauksessa voisi toimia ja tehdä niin paljon erilaisia asioita kuin nyt. Tulkki tuo vapautta, turvallisuutta ja varmuutta kommunikaatioon, mutta myös liikkumiseen, asioiden hoitamiseen ja harrastamiseen.

Tulkin kanssa olen tasavertaisempi muiden kanssa. Hänen avullaan saan tietoa kuva- ja äänimaailmasta. Näin pysyn paremmin mukana eri tilanteissa.

Tulkin kanssa olen aktiivisempi yhteiskunnan jäsen. Hoidan asiani itsenäisesti ja käytän itsemääräämisoikeuttani. Kukaan ei tee päätöksiä puolestani.

Tarvitsen tulkkia erilaisissa vuorovai-
kutustilanteissa. Tarvitsen tulkkia vä-
littämään tietoa ympäristöstä, opas-
tamaan kulkemisessa, antamaan tie-
toa toimintamalleista vuorovaikutus-
tilanteissa, kulttuurin tulkkauksessa.
Tarvitsen tulkkia ehjään kokonaisval-
taiseen tulkkaukseen.

Joudun hyväksymään sen, että tul-
kin on pakko tehdä valintoja siitä, mitä
hän tulkkaa. Kuulon ja näön kautta
saatava tieto ovat molemmat yhtä
tärkeitä. Molemmista tulkki ei ehdi
kaikkea välittämään. Puuttuvat auk-
kokohdat aiheuttava hämmennystä.
En välttämättä ymmärrä, mistä lop-
pujen lopuksi oli kyse. Tulkillä pitäisi
olla taito välittää olennainen tieto vai-
keissakin tilanteissa.

Jotta saisin hyvää tulkkipalvelua, mi-
nun on osattava kertoa vammastani,
tarpeistani ja toiveistani. Tulkin on
siis ymmärrettävä ne. Hänen on tie-
dettävä, mistä jään paitsi ja miten
kanssani voi toimia.

Tulkki ja kuurosokea toimivat tulk-
kaustilanteessa hyvin lähellä toisi-
aan. Sujuva turvallinen tulkkipalvelu
vaatii huolellista järjestelyä ja suju-
vaa kommunikaatiotaitoa molemmilta.
Läheisyyden sietokykyä tarvitaan
myös. Tulkki on lähellä kuurosokean
yksityisyyttä.

Palaute tulkkipalvelusta on annetta-
va heti. Sen tavoitteena on kehittää
tulkin työtä. Siitä hyöttyy myös tulkin-
käyttäjä. Opettelen käyttäjänä myös
ottamaan itse palautetta vastaan. Vi-
ranomaiset tietävät tarpeistani vain,
jos käytän ja vaadin hyvää tulkkipal-
velua.

Tulkkipalvelu on auttanut kuurosokei-
ta pääsemään lähemmäs muuta yh-
teiskuntaa. Silti olemme vielä kauka-
na niistä mahdollisuuksista, joita
muilla kansalaisilla on. Kuurosokeat
käyttävät ja tarvitsevat erilaisia kom-
munikaatiomenetelmiä yksin tai yh-
distettynä, että pystyvät vuorovaiku-
tukseen muiden ihmisten ja ympäris-
tön kanssa.

Tulkkipula vaikeuttaa tällä hetkellä
monien kuulonäkövammaisten elä-
mää. Palvelu ei ole riittävän laajaa.
Se ei toimi ympäri vuorokauden. Krii-
sitilanteissa olemme kaukana tasa-
arvosta muiden ihmisten kanssa.

Kuurosokeiden kommunikaatiome-
netelmiä on edelleen tutkittava ja ke-
hitettävä. Kaikki keinot ja ratkaisut
kuurosokeiden elämäntilanteiden pa-
rantamiseksi on otettava käyttöön.
Keholle tehtäviä merkkejä kannattaa
miettiä ja kokeilla käytännössä. Omis-
ta kokemuksista voi vaihtaa ajatuk-
sia toisten kanssa. ■

Ahaa-elämys kommunikaatio- seminaarissa

Sari Isaksson

Sain kunnian olla **Johanna Meschin**
toisena osapuolena taktiilien viitto-
mien käyttäjänä infopisteessä. Jo-
hanna esitteli esimerkkiviittomat “kis-
sa ja tulkki” kädestä käteen viitottu-
na. Vähän taktiilia käyttävänä en ym-
märrä heti viittomia, kun ne tehdään
enemmän “ilmassa” ja vastapuolen
viittojan eli tiedon antajan kädelle.

Nyt Johannan kanssa koin ahaa-elä-
myksen, kun viittomat tehtiinkin tie-
don saajan eli vastaanottajan kädelle.
Konkreettisesti hän kosketi enem-
män minun eli vastaanottajan kättä
tehdessään nämä viittomat. Näin
pysyin hyvin mukana tarinan ja asi-
an juonessa. Se oli sanoinkuvaamat-
toman helpottava tunne. Tätähän pi-
täisi ottaa tavaksi! Aletaan koulutta-
maan taktiilin käyttäjiä käyttämään
ymmärrettävämpiä viittomia. Maail-
ma avartuisi enemmän eikä tarvitsi-
si jännittää ja miettiä kovasti, mitä
tiedon antaja yrittää kertoa.

Kädestä käteen viittomisen tun- nistaminen

Riitta Lahtinen

Keskustelin **Sari Isakssonin** kans-
sa kädestä käteen viittomista helpot-
tavista toimintatavoista. Huomasim-
me muutamia seikkoja, jotka auttoi-
vat sekä kädestä käteen viittomisen
ymmärtämistä että itse viittomista.

Henkilöillä, jotka eivät ole vielä viit-
toneet kovin kauaa aikaa kädestä kä-
teen (taktiilisti) on välillä vaikeuksia
ymmärtää toisten tekemiä viittomia.
Näin käy varsinkin silloin, kun viitto-
malla on sama käsimuoto ja liikera-
ta, mutta viittoman paikka muuttaa
viittoman merkityksen.

Kun ihmiset ovat eri kokoisia, heidän
liikeratansakin ovat eri kokoisia. Aina
ei saa selvää, missä kohtaa henkilö
tekee viittoman. Kun viittomia joutuu
arvaamaan, on olo epävarma. Ja kun
viittomat sekaantuvat, voi koko lau-
se johtaa väärinkäsityksiin.

Yhdellä tai kahdella kädellä viitotta-
essa viittoman paikan tarkka osoit-
taminen helpottaa sen tunnistamis-

ta. Alla olevassa valokuvasarjassa on esimerkkinä kaksi viittomaa: HELSINKI-MUKAVA.

Ensimmäisessä kuvasarjassa viittoja ei kosketa omaa vartaloaan tai ota käyttöön vastaanottajan vartaloa viittomaa tehdessään. Toisessa kuvasarjassa vastaanottaja tuntee liikkeen lisäksi myös viittoman tekopaikan eli HELSINKI -hiusten kosketus

Yläkuvissa viittoja viittoo ilmassa viittomat HELSINKI - MUKAVA. Viittomien vastaanottaja ei välttämättä saa selvää, millä kohtaa viittoja viittomat tekee. Alemmissa kuvissa viittoja viittoo viittomat HELSINKI - MUKAVA koskettaen samalla kehoaan. Hän koskettaa Helsinki viittoman yhteydessä päätänsä ja mukava viittoman yhteydessä alaleukaa niin, että viittoman vastaanottaja on selvillä, missä kohtaa viittoma tehdään. (kuvat: R.Karisaari)

ja MUKAVA-leuan kosketus. Näin ne eivät sekaannu esim. viittomiin rikas tai ajatella.

Vastaanottajan näkökulmasta sekä tekijän että vastaanottajan kehon käyttö selkiyttää ja vahvistaa viittoman paikan tunnistamista. Se tuo varmistuksen viittoman ymmärtämiselle ja kädestä käteen viittomisesta tulee rentoa. ■

Mietteitä kommunikaatioseminaarista

Hilkka Kasurinen

Kommunikaatioseminaari yllätti minut tiedoilla. Olin tosiaan innostunut, siitä kuinka monella eri tavalla voimme kommunikoida. Luennot antoivat tietoa ja oppia, miten ilmaista itseä ja havainnoida ympäristöämme monella eri tavalla.

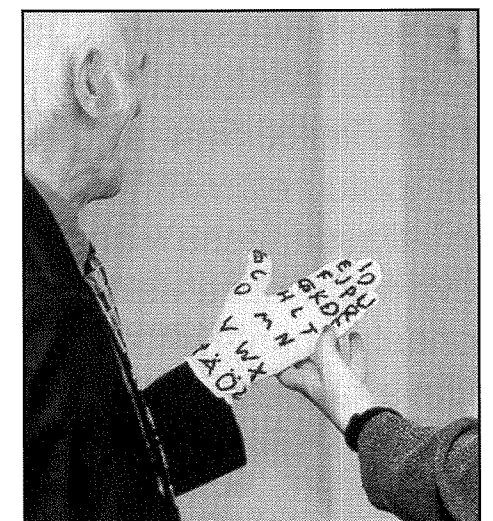
Seminaarin jälkeen vierailtiin infopisteissä. Huoneita oli neljä. Näissä oli meille tärkeitä kommunikointivälineitä. Myös meitä kiinnostavia esitteitä ja vanhoja lehtiä vuosien takaa oli esillä. Uutta ja outoakin sai kokea. Sain opetella uutta viittomistapaa oikein tulkin johdolla. Kiinnostuin siitä kovasti.

Tykkään yleensä hyvin paljon kielistä. Tämä oli juuri sitä, että osaa kommunikoida mahdollisimman monella tapaa. Se rikastuttaa elämää, kun on vuorovaikutuksessa muiden kanssa monella tapaa. Ei tunnu orpous, yksinäisyys eikä pelko. Kehon merkit voisi helpottaa monia, joille viittominen on vaikeaa ja monissa muissakin tilanteissa.

Seminaari oli tavallaan kuin tienviitta, joka avasi näkymät uutta kohti. Sitä kohti toivoisin monen lähtevän, uutta ja mielenkiintoista oppimaan.

Toivoisin, että kun seminaareja tulevaisuudessa järjestetään kuurosokeille, aiheina olisi meidän vaikeutemme, parempi elämä, tulevaisuus, mitä on olla ilman mitään kommunikaatiotapoja ja -välineitä, mitkä ovat ihmisten tunnot. Myös sitä pitäisi käsitellä, mitä kommunikaatiotavat ja -välineet ovat elämässä antaneet meille. Apuvälineet ovat auttaneet meitä paljon, mutta auttavasti täytyy vielä osata muullakin tavoin olla vuorovaikutuksessa ihmisläheisesti. Kehonmerkit ovat uusi ja kaikkien helppo tapa oppia. Ne voivat olla tulevaisuudessa yhteistä meille kaikille. ■

Kuva: Kommunikaatiohuoneessa oli esillä myös apuvälineitä eri maista. Tässä kokeillaan kangashansikasta, johon on merkitty aakkoset. Niitä käytetään esimerkiksi Englannissa. (kuva: Pyykkö)

Matkalla hiljaiseen pimeyteen Käsi irtosi kädestäni, yritän uutta askelta

Maisa Ritala

Jos olet joskus kuullut, ja kuulo alkaa heiketä, tarkoittaa se käytännössä sitä, että myös yhteys toisiin ihmisiin vaikeutuu. On opeteltava uusia tapoja kommunikoida. Vuorovaikutuksessa toisten kanssa ei välttämättä enää selviä äidinkielellään. Se vaatii sopeutumista. Ja sen eteen on jaksettava tehdä työtä.

Joskus on jaksettava taistella lujasti pitääkseen kiinni oikeudestaan olla kanssakäymisissä muiden ihmisten kanssa. Opetuksen saanti, tulkin käyttö ja sen hyväksyminen, saavutetun kommunikaatiotaidon säilyttäminen – ne kaikki ovat isoja asioita! Ihminen joutuu elämään "puolikielisyyden" -tilassa, jossa mahdollisesti muuttuva näkötilanne vielä aiheuttaa omat ongelmansa. Kaikkeen on sopeuduttava, ja saatava kommunikaatio toimimaan, sillä me tarvitsemme toisiamme!

Jos äidinkieli on viittomakieli, kun näkö huononee, toimivan kommunikaatiotavan ehkä hiukan pienemmällä ponnistelulla, vaikkakin kuurona on jo joutunut moniin hankaluuksiin valtakulttuurin keskellä. Toisaalta on jo saanut myös oman kulttuurin. Ja on olemassa käsin tunnettava kieli - vielä omana äidinkielenä. Silloin ei voi kuin toivoa, että kädet aina toimisivat ilman vammoja!

Jos sekä kuulo, että näkö ovat puuttuneet aina, tilanne on monin verroin hankalampi. Silloin tarvitaan aivan kaikki tuki ja itsellä ei välttämättä ole edes mahdollisuuksia valintoihin.

Meitä on niin monenlaisia tässä kuulonäkövammaisten joukossa. Meiltä monilta puuttuu tieto ja tuntemus siitä, kuinka erilaisilla kommunikaatiotavoilla voi selvitä. Meiltä puuttuu usein uskallus kohdata toinen toisiamme suoraan - jos kommunikaatiotapa on eri. Ehkä tarvitsemme uskallusta tutustua erilaisiin tapoihin ja kokeilla niitä, että oppisimme ymmärtämään. Jo pelkästään viittomakieli ja suomi poikkeavat kielinä toisistaan aivan oleellisesti. Kaikki alkaa aina vähästä - sekin, että voisimme tarttua toinen toistamme kädestä, lähtee sydäimestä ja hyvästä tahdosta. ■

Ehdotuksia Vuoden 2001 kulttuurihenkilöksi

Tuntosarven ja Uutislehden toimitusneuvosto pyytää jälleen ehdotuksia Vuoden kulttuurihenkilöksi. Mieti, kuka mielestäsi on viime vuonna 2001 toiminut ansiokkaasti kuurosokeiden kulttuurin edustajana ja puolestapuhujana. Kuka omilla töillään ja toimillaan luonut tätä kulttuuria.

Aikaisemmin valittiin Vuoden kirjoittajia, mutta nyt on haluttu, että yhtä lailla myös muita kulttuurin lajeja harastavia voidaan muistaa. Kulttuurihenkilö valittiin ensimmäisen kerran vuonna 1999. Hän oli **Anita Palo**. Vuoden 2000 kulttuurihenkilö oli **Marja Korteniemi**. Tätä ennen valittiin jo viisi kertaa Vuoden kirjoittajia.

Kulttuurihenkilö valitaan Tuntosarven lukijoiden ehdotuksista. Eniten ehdotuksia saanut valitaan Vuoden 2001 kulttuurihenkilöksi. Jos enemmän kuin yksi henkilö saa saman määrän ehdotuksia, lehtien toimitusneuvosto äänestää, kuka saa tunnustuksen. Ehdotuksia kannattaa siis tehdä, sillä ensin ehdotukset lasketaan ääninä.

Vuoden 2001 kulttuurihenkilö julkistetaan kevätkokouksessa Porissa.

Miten ehdotat

Ehdotuksia kannattaa tehdä. Kun ehdotat kulttuurihenkilöä, haluat, että tätä henkilöä muistetaan hänen saavutustensa ja tekemistensä vuoksi.

Kun pohdit, kuka olisi oma ehdotuksesi Vuoden kulttuurihenkilöksi, voit ajatella kulttuuria laajasti. Kulttuuri on maalaus- tai veistotaidetta, se on kirjallisuutta tai vaikkapa ruumiinkulttuuria eli urheilua.

Kun ehdotat, kerro henkilön nimi ja lyhyet perustelut, miksi juuri hän on sopiva vuoden 2001 kulttuurihenkilöksi.

Ehdotuksia voi lähettää

NKL:n sähköpostilla **Katri Pyykkö** tai **Raili Karisaari**, faksilla (09)54953517.

Kirjeessä sekä kirjoitettuna että pisteillä osoitteeseen

Suomen Kuurosokeat ry, Tiedotus, Uudenmaankatu 28 A, 00120 Helsinki. ■